

VZŤAH K PRÍRODE AKO FORMOVANIE OSOBNÉHO POSTOJA K SPOLOČNOSTI

Reflexia k Svetovému dňu sociálnej práce a 800. výročiu odkazu sv. Františka

Juraj SPUCHLÁK

RELATIONSHIP WITH NATURE AS A FOUNDATION FOR SHAPING PERSONAL ATTITUDES TOWARD SOCIETY

Reflection on World Social Work Day and the 800th Anniversary
of the Legacy of St. Francis

ABSTRAKT

Príspevok sa zaoberá komplementárnym vzťahom medzi environmentálnym vedomím a formovaním etických postojov k spoločnosti v kontexte Svetového dňa sociálnej práce 2026. Ústredným motívom je kenský koncept *Harambee*, ktorý zdôrazňuje kolektívnu zodpovednosť, solidaritu a spoločné úsilie pri riešení sociálnych výziev. Práca analyzuje duchovný a etický odkaz svätého Františka z Assisi pri príležitosti 800. výročia jeho úmrtia, pričom vyzdvihuje prírodu ako zrkadlo úcty k dôstojnosti každého človeka. Autorka kriticky reflektuje fenomén „epidémie nadbytku“ a solipsizmus konzumnej spoločnosti, ktoré v duchu filozofie Erazima Koháka ohrozujú sociálnu súdržnosť. Osobitná pozornosť je venovaná aplikácii princípu *Harambee* v boji proti ageizmu a podpore medzigeneračnej solidarity v akademickom prostredí. Cieľom príspevku je poukázať na to, že autentický vzťah k stvoreniu a uznanie vzájomnej závislosti sú nevyhnutným predpokladom pre budovanie inkluzívnej a humánnej spoločnosti v 21. storočí.

Kľúčové slová: sociálna práca, *Harambee*, sv. František z Assisi, environmentálna etika, ageizmus, konzumizmus.

ABSTRACT

This paper explores the complementary relationship between environmental awareness and the formation of ethical attitudes toward society within the context of World Social Work Day 2026. The central motif is the Kenyan concept of *Harambee*, which emphasizes collective responsibility, solidarity, and shared effort in addressing social challenges. The study analyzes the spiritual and ethical legacy of St. Francis of Assisi on the 800th anniversary of his passing, highlighting nature as a mirror for respecting the dignity of every human being. The author critically reflects on the phenomenon of the "affluenza epidemic" and the solipsism of consumerist society, which, in the spirit of Erazim Kohák's philosophy, threaten social cohesion. Particular attention is paid to the application of the *Harambee* principle in the fight against

ageism and the promotion of intergenerational solidarity within academic environments. The aim of the paper is to demonstrate that an authentic relationship with creation and the recognition of mutual interdependence are necessary prerequisites for building an inclusive and humane society in the 21st century.

Keywords: social work, Harambee, St. Francis of Assisi, environmental ethics, ageism, consumerism.

Harambee ako výzva k celistvosti

Svetový deň sociálnej práce nás každoročne pozýva k reflexii hodnôt, ktoré tvoria základ našej profesie. Tento rok sa táto reflexia nesie v duchu afrického konceptu Harambee. Toto slovo, vyjadrujúce kolektívne úsilie a vzájomnú pomoc, v sebe nesie hlboký etický imperatív: nikto nie je ostrovom sám pre seba. Naša existencia je bytostne prepojená nielen s inými ľuďmi, ale s celým stvorenstvom. V kontexte súčasných globálnych kríz sa ukazuje, že náš postoj k spoločnosti je priamym zrkadlom nášho vzťahu k prírode. Ak vnímame svet len ako zdroj surovín, nevyhnutne začneme vnímať aj človeka len ako nástroj produkcie a spotreby. Ak však dokážeme v stvorení vidieť dar, náš vzťah k blížnemu sa transformuje na službu a úctu. „Tohtoročná výzva v rámci Svetového dňa sociálnej práce kladie dôraz na **Harambee** ako nástroj globálnej a lokálnej transformácie. Tento koncept však neznamena len mechanickú spoluprácu; Harambee 2026 zdôrazňuje štyri kľúčové piliere, ktoré musí moderná sociálna práca reflektovať:

1. **Kolektívna odolnosť (Resilience):** V dobe klimatických zmien a sociálnych neistôt nás Harambee učí, že prežiť a rásť môžeme len vtedy, ak vytvoríme silné komunitné siete. Individuálna pomoc musí byť doplnená o budovanie kapacít celej komunity.
2. **Etika 'Ubuntu' v praxi:** Harambee úzko súvisí s africkou filozofiou Ubuntu – 'Som, pretože sme'. V sociálnej práci to znamená prechod od individuálneho poradenstva k sociálnej zmene, ktorá uznáva vzájomnú závislosť všetkých členov spoločnosti.
3. **Medzigeneračné Harambee:** Výzva jasne apeluje na prekonávanie bariér medzi generáciami. V kontexte akademickej pôdy a sociálnej sféry ide o priamu odpoveď na ageizmus. Harambee volá po zdieľaní múdrosti starších a energie mladších bez predsudkov o veku.
4. **Digitálna solidarita (HRM 4.0):** Výzva pripomína, že ani v ére digitalizácie nesmie zmiznúť ľudský dotyk. Harambee v 21. storočí znamená využívanie technológií na

spájanie ľudí, nie na ich izoláciu. Sociálna práca sa tak stáva strážcom ľudskosti v technologickom prostredí.“

Efekt nadhľadu a kozmická pokora

Veda a technika nám dnes umožňujú pohľady, ktoré boli pre predchádzajúce generácie nepredstaviteľné. Tento nový druh poznania má však hlboký duchovný dopad.

„Počul si už o takzvanom efekte nadhľadu“ (z angl. overview effect)? Tento termín v 80. rokoch 20. storočia vymyslel spisovateľ Frank White na opísanie toho, čo sa deje niektorým astronautom, ktorí z vesmíru hľadajú na Zem. U mnohých z nich v tej chvíli dochádza k akejsi zmene zmysľovania. Začnú pociťovať prepojenosť so všetkými ľuďmi a väčšiu túžbu starať sa o životné prostredie. A mnohí zároveň nanovo pocítia blízkosť Boha. Keď číru krásu Zeme uvidel astronaut Ron Garan, nazval Zem *„oázou na pozadí nekonečna - toho obrovského vesmíru za ňou“*. Kniha Genezis nám hovorí, že náš vesmír – vesmír je taký veľký, že ani len nedokážeme pochopiť jeho rozmery – stvoril Boh. Na počiatku stvoril Boh „nebo a zem“ (1, 1). Boh stvoril všetko - hviezdy, slnko, zem i prvých rodičov a povedal, že to všetko je „veľmi dobré“ (1, 31). Preto keď dnes hľadáme na snímky Zeme, ktorú videli astronauti, aj my zažívame podobný úžas a obdiv...“ (Stoutzenberger, 2025). Tento „efekt nadhľadu“ je v podstate modernou formou kontemplácie. Astronauti, ktorí vidia Zem bez politických hraníc, vnímajú jej krehkosť. Pre sociálnu prácu je tento vhlád kľúčový: učí nás, že sociálna spravodlivosť nemôže byť lokálna, ak je ohrozený celý náš spoločný domov. „Ak astronauti hovoria o efekte nadhľadu, opisujú pocit, kedy sa hranice stávajú irelevantnými. Pre sociálnu prácu je tento vhlád zásadný – učí nás vidieť spoločnosť ako jeden prepojený organizmus. Ak trpí jedna časť oázy, je ohrozená celá jej stabilita.“

Formovanie osobného postoja k spoločnosti cez vzťah k prírode nám pomáha pochopiť, že sociálna práca nie je len 'opravovaním' nefunkčných vzťahov, ale aktívnou tvorbou zdravého prostredia. Je to prechod od solipsizmu (zamerania na ja) k univerzálnemu bratstvu, ktoré nepozná hranice rasy, veku či sociálneho postavenia. Tým, že chránime prírodu, učíme sa chrániť človeka. Tým, že budujeme Harambee, zabezpečujeme, aby naša „oáza v nekonečne“ zostala miestom, kde je život vnímaný ako 'veľmi dobrý' vo svojej podstate, a nie len vo svojej trhovej hodnote.“

Príroda ako zrkadlo úcty k človeku

Tento rok je pre nás výnimočný ešte z jedného dôvodu. Európska civilizácia a svet si pripomínajú 800 rokov od odchodu svätého Františka z Assisi z tejto Zeme. František nebol len „patrónom ekologov“, bol predovšetkým vizionárom sociálnej rovnosti. Pre Františka bola príroda nielen divadlom Božej prozreteľnosti a starostlivosti Boha o tento svet, ale aj zrkadlom a učebnicou pre úctu ku každému človeku. Ak dokázal nazvať slnko bratom a vodu sestrou, o to skôr musel vnímať bratstvo s chudobným, chorým či vylúčeným človekom. Jeho vzťah k stvoreniu nebol sentimentálny, bol hlboko politický a sociálny – rozbíjal hierarchie moci a nahradzoval ich hierarchiou lásky. V jeho pohľade je každý tvor nositeľom vlastnej hodnoty, čo je základný pilier modernej etiky sociálnej práce.

„Filozofia svätého Františka z Assisi nám odhaľuje hlboký ontologický vzťah: spôsob, akým pristupujeme k stvoreniu, je priamym predobrazom toho, ako pristupujeme k človeku. Ak vnímame les, rieku či zviera len ako 'objekt' určený na spotrebu, naša myseľ sa nastavuje na vnímanie sveta cez optiku úžitku. Tento proces 'objektívizácie' je však mimoriadne nebezpečný v sociálnej sfére. Akonáhle stratíme schopnosť vidieť v prírode partnera a dar, začneme nevyhnutne vnímať aj klienta sociálnej práce, seniora či človeka na okraji spoločnosti len ako „ekonomickú položku“ alebo „sociálnu záťaž“. Františkov odkaz nás učí, že úcta k stvoreniu je najlepšou školou empatie. Príroda ako zrkadlo nám ukazuje, že život v akejkol'vek forme má svoju vnútornú hodnotu, ktorá nie je odvodená od jeho produktivity. V sociálnej práci to znamená radikálny posun: úcta k človeku nepramení z toho, čo pre spoločnosť vyprodukuje (výkonový princíp), ale z jeho samotnej existencie. Zrkadlenie prírody v sociálnej etike nám tak pomáha bojovať proti „kultúre odpisovania“, kde sú slabí a chorí vytláčaní na perifériu záujmu, podobne ako je drancovaná príroda v mene okamžitého zisku.“

Kríza konzumu

Súčasná spoločnosť však stojí v ostrom kontraste k františkánskej skromnosti. Erazim Kohák vo svojej zásadnej práci *Zelená svatozář* analyzuje, ako sa náš vzťah k svetu deformoval pod tlakom konzumu. „Kohák v *Knihe Zelená svatozář* zdôrazňuje: sú 3 zásadné možnosti, ako ľudia môžu prežívať prírodu – ako posvätnú prítomnosť, ako partnera, ako vzácny dar, za ktorý je potrebné ďakovať. Dnešné ekologické hnutie sa nie raz opiera o dozvuky toho či onoho zážitku v nás. Všetky 3 možnosti majú jedno spoločné: príroda, sústava života všetkých foriem, má pre nich vlastnú hodnotu, celkom nezávisle na ľudských potrebách.“ (Kohák, 2023). Problémom dneška je strata tohto zážitku a jeho nahradenie zážitkom „výrobkov“. Kohák varuje pred „affluenzou“ – epidémiou smrtiaceho nadbytku. Táto epidémia nie je len o hromadení majetku, je to duchovná choroba, kde sa jediným zmyslom života stáva spotreba.

Konzumný zážitok je v jadre solipsistický. Zameriava sa výhradne na „Ja“ a jeho potreby, čím likviduje schopnosť empatie a solidarity. Je to predzvesť rozpadu spoločnosti, podobne ako v časoch úpadku Rímskej ríše. Výbuch žiadostivosti privilegovaných na úkor zbedačenej väčšiny sa stal svetovým fenoménom, ktorý sociálna práca musí pomenovať a konfrontovať.

Služba a rast cez ťažkosti

Východisko z tejto krízy neponúka ďalšia spotreba, ale návrat k hodnotám služby. Poľský režisér Krzysztof Zanussi pripomína, že skutočný rozvoj osobnosti aj spoločnosti prichádza cez schopnosť niesť ťažkosti. Cieľom ľudského snaženia nemá byť život bez problémov, ale život naplnený zmyslom. Ten, kto vo svojej skromnosti nachádza pokoj a dokáže sa oduševniť pre pomoc druhým, je skutočným víťazom nad „epidémiou nadbytku“. Sociálna práca v duchu Harambee hovorí, že našou úlohou je tvorba lepších hodnôt a obohatenie seba samého novým poznaním dobrých vecí, nie hromadením predmetov. Rast spoločnosti je priamo úmerný našej schopnosti slúžiť láske a životu.

Pieseň brata Slnka - Manifest univerzálneho bratstva

Najhlbším vyjadrením tohto postoja je Františkova *Pieseň brata Slnka*. Je fascinujúce, že túto chválu napísal v čase obrovského osobného utrpenia, keď mu svetlo spôsobovalo fyzickú bolesť. To dokazuje, že jeho úcta k stvoreniu nebola závislá na jeho subjektívnom pohodlí, ale na objektívnej hodnote Božieho diela. „Najvyšší, všemohúci, dobrý Pane, tebe patria chvály, sláva i česť... Buď pochválený, môj Pane, so všetkým svojím tvorstvom, najmä s pánom bratom Slnkom... za sestru Lunu a hviezdy... za brata Vietor... za sestru Vodu... za brata Oheň... za sestru našu matku Zem... Buď pochválený, môj Pane, za tých, čo odpúšťajú pre Tvoju lásku a znášajú slabosť a trápenie.“ (Pieseň brata Slnka). Tento text je pre nás, sociálnych pracovníkov, kľúčový. František do svojej piesne chvály organicky včleňuje aj tých, ktorí „odpúšťajú a znášajú trápenie“. Spája biológiu s morálkou, prírodné živly s ľudskými cnosťami. (František. 2015).

Súčasná reflexia sociálnej práce v kontexte výzvy Harambee nás núti prehodnotiť nielen naše metódy, ale predovšetkým náš vnútorný postoj k dynamike spoločnosti. Harambee v roku 2026 už nie je vnímané len ako historický či regionálny koncept vzájomnej pomoci, ale stáva sa globálnym etickým imperatívom, ktorý hovorí, že sociálna udržateľnosť je priamo úmerná našej schopnosti vnímať svet ako nedeliteľný celok. Ak prijmeme myšlienku, že vzťah k prírode formuje náš postoj k spoločnosti, musíme uznať, že každé narušenie prirodzenej rovnováhy v prostredí sa skôr či neskôr prejaví ako narušenie sociálnej spravodlivosti. V tomto zmysle sa

sociálna práca stáva akýmsi strážcom „ekológie ľudských vzťahov“, kde úcta k stvoreniu slúži ako lakmusový papierik našej ľudskosti. (Dominelli, L. 2012).

Tento postoj je mimoriadne dôležitý pri analýze moderných fenoménov, akým je digitálna transformácia a riadenie ľudských zdrojov. Často sa totiž stáva, že v honbe za technologickým pokrokom a efektivitou zabúdame na biologický a duchovný rozmer človeka. Práve tu sa ukazuje sila františkánskeho videnia sveta, ktoré nás učí trpezlivosti a úcte k prirodzenému rytmu života. Ak prírodu vnímame ako učebnicu, vidíme v nej vzor pre inkluzívnu spoločnosť, v ktorej má každá generácia svoje špecifické a nenahradiiteľné miesto. V akademickom prostredí sa tento princíp prejavuje ako nevyhnutnosť boja proti ageizmu. Ak dokážeme v starom strome vidieť nositeľa života a stability celého lesa, musíme dokázať vidieť v skúsenom pedagógovi či vedcovi kľúčový pilier inštitúcie, a nie len položku, ktorú treba v mene modernizácie nahradiť. Ageizmus je v tomto svetle formou sociálnej erózie, ktorá oslabuje korene spoločnosti podobne, ako necitlivé zásahy do krajiny spôsobujú jej neplodnosť. Výzva Harambee nás taktiež smeruje k pochopeniu kolektívnej odolnosti. V dobe, ktorú Kohák opisuje ako epidémiu nadbytku, sa skutočným bohatstvom stáva schopnosť zdieľať a tvoriť hodnoty, ktoré nie sú len materiálneho charakteru. Sociálna práca dnes stojí pred úlohou vyviesť človeka z jeho solipsistickej izolácie a vrátiť ho do komunity, kde jeho hodnota nie je určovaná jeho kúpnu silou, ale jeho prínosom k spoločnému dobru. Tento proces 'návratu k oáze' si vyžaduje odvahu prijať aj ťažkosti a obmedzenia ako prirodzenú súčasť rastu. Skutočné víťazstvo ducha nad konzumným životným štýlom spočíva v objavení radosti z nenáročnosti a v oduševnení pre pomoc druhému, čo je najvyššou formou slobody, akú môže moderný človek dosiahnuť.

V konečnom dôsledku je formovanie osobného postoja k spoločnosti nepretržitým procesom učenia sa citlivosti. Ak sa budeme na svet pozeráť s úžasom astronautov hľadiacich na krehkú Zem, pochopíme, že sociálna práca je službou životu v jeho najširšom zmysle. Je to záväzok chrániť nielen jednotlivca v kríze, ale kultivovať celé sociálne prostredie tak, aby bolo v súlade s princípmi solidarity a úcty k stvoreniu. Tento akademický a duchovný postoj, podporený 800-ročným odkazom svätého Františka, je jedinou udržateľnou cestou pre sociálnu prácu v 21. storočí. Je to cesta, na ktorej ťaháme za jeden povraz nielen medzi sebou navzájom, ale aj so svetom, ktorý nás obklopuje a vyživuje.

Svetový deň sociálnej práce 2026 nás volá k tomu, aby sme opustili solipsizmus konzumu a prijali perspektívu Harambee. Vzťah k prírode nie je len environmentálnou témou – je to politický a sociálny postoj. Ak prijmem prírodu ako partnera a dar, ako oázu v nekonečne, náš prístup k spoločnosti sa zmení z „využívania“ na „zdieľanie“. V duchu odkazu

sv. Františka a výzvy Harambee ťahajme za jeden povraz. Len tak dokážeme čeliť výzvam modernej doby, od technologických zmien až po ochranu ľudskej dôstojnosti v každom veku. Chváľme život a slúžme mu s veľkou pokorou.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

DOMINELLI, L. 2012. *Green Social Work: From Environmental Crises to Environmental Justice*. Cambridge: Polity Press, 2012. ISBN 978-0745648330.

FRANTIŠEK. 2015. *Laudato si' (Bud' pochválený): encyklika o starostlivosti o spoločný dom*. Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 2015. 156 s. ISBN 978-80-8161-177-3.

KOHÁK, E. *Zelená svatozář*. Karolinum Praha 2023. Edice SLON. ISBN 978-80-246-5337-2.

STOUTZENENBERGER, J. 2025. *Bud' pochválený, môj Pane*. In: Slovo medzi nami 8/2025, Redemptoristi, Bratislava. ISSN 1336 – 0221.

KONTAKT

Doc. ThDr. Juraj Spuchľák, PhD.

Fakulta sociálnych štúdií VŠD

Sládkovičovo

icloudak@icloud.com